

Звісно, наша стаття не розкриває всі можливості корекції педагогічно занедбаних дітей і не претендує на повністю завершене дослідження. Актуальним залишається розробка комплексу корекційних методів у роботі вчителя початкових класів та застосування його на практиці.

Література

1. Баженов В.Г. Воспитание педагогически запущенных подростков / В.Г. Баженов. – К.: Рад. школа, 1986. – 130 с.
2. Гайдай І.В. Теоретичні основи підготовки учителів початкових класів до роботи з педагогічно занедбаними дітьми // Вісник ЧНУ. Серія: Педагогічні науки. – Випуск 148. – Черкаси, 2009. – С. 59-62
3. Заседателева Э.Б. Основы коррекционной педагогики / Э.Б. Заседателева – Омск, 1999. – 76 с.
4. Нестеренко Н.М. Из досвіду роботи педагогічних працівників київського професійного ліцею “Авіант” щодо навчання та виховання дезадаптованої молоді / www. aviant.com.ua.
5. Никитина Н.И. Методика и технология работы социального педагога: учеб. пособие для студентов пед. училищ и колледжей / Н.И. Микитина, М.Ф. Глухова. – М.: ВЛАДОС, 2005. – 399 с.
6. Словник-довідник для соціального працівника / Автор-упорядник канд. соціол. наук Литвин А.П. – Тернопіль, 2008. – С. 58

УДК 37 (09)(477)

Гарбузова І.В.

УКРАЇНСЬКЕ КООПЕРАТИВНЕ ШКІЛЬНИЦТВО (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.): ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** У статті розкрито особливості виникнення та поширення ідей української кооперації та проникнення їх у сферу виховання учнівської молоді. Автор подає власне визначення основних категорій, що у своїй сукупності складають поняття “кооперативне шкільництво”.*

***Аннотация.** В статье раскрываются особенности возникновения и распространения идей украинской кооперации и их проникновение в сферу воспитания ученической молодежи. Автор представляет свое определение основных категорий, которые в своей совокупности составляют понятие “кооперативная школа”.*

***Annotation.** The article deals with especially the emergence and spread of ideas and their Ukrainian co-operation within the scope of the penetration of education pupillary youth. The author presents a definition of basic categories, which together constitute the concept of “co-operative school”.*

Український кооперативний рух як форма суспільної і господарської діяльності, в центрі уваги якої завжди перебувала людина з її матеріальними та духовними потребами, зародився у 60-ті рр. ХІХ ст. Саме соціальна орієнтованість цього руху допомогла його розвитку і значному поширенню. Дослідження та узагальнення культурно-просвітницької діяльності українських кооперативних товариств у цілому та їхніх ініціювань в галузі вітчизняного шкільництва зокрема стане позитивним досвідом демократизації та націоналізації освітньої діяльності на сучасному етапі. Об'єктивному дослідженню визначного феномену в історії вітчизняної школи – українського кооперативного шкільництва – сприятиме визначення та обґрунтування його провідних категорій. Дослідженню культурно-освітньої діяльності українських кооперативних товариств були присвячені наукові розвідки І. Андрухів, Л. Вовк, П. Гай-Нижника, О. Ковальчук, О. Малути, В. Марочка, Н. Побірченко та ін. Зазначені дослідження розкривають цілісну картину виникнення і діяльності українських кооперативних об'єднань та узагальнюють

основні тенденції їхнього розвитку. Проте немає спеціальних розвідок, у яких розкрито зміст понять “учнівський кооператив”, “кооперація в школі”, “кооперативне шкільництво” та ін., що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Отже, метою нашого дослідження є узагальнене розкриття особливостей виникнення та поширення ідей української кооперації та проникнення їх у сферу виховання учнівської молоді, а також визначення основних категорій, що у своїй сукупності складають поняття “кооперативне шкільництво”.

Слово “кооперація” походить від латинського *cooperatio*, що складається з двох частин: *co* (*cum*) – спільно і *opus* (*operis*) – праця. Відповідно це слово перекладаємо у загальному його розумінні як співробітництво, співпрацю, спільну діяльність, згуртовану дію.

У словниково-довідковій літературі кооперація визначається як “організаційно оформлене добровільне колективне об’єднання власності і (або) праці для досягнення спільних цілей в різних галузях економічної діяльності” [2, 169-170].

Вітчизняний кооперативний рух постав як невід’ємна складова суспільного і господарського життя країни. Кооперативні організації приваблювали не лише можливістю покращення матеріального стану, форм господарювання, умов придбання товарів та ін. У кооперації вбачали шлях до “гармонізації” суспільних відносин, спосіб перебудови суспільства.

Витоки кооперації як цілком демократичного руху знаходимо у глибинах народного духу, що не могло не відбитися на формуванні його яскраво вираженого національного забарвлення. Кооператори, в переважній своїй більшості, були діячами загальноукраїнської культури, представниками вищих демократичних кіл, але в міру того, як ширився кооперативний рух, як він все більше захоплював народні маси, кооперація стала явищем національним, майже єдиною масовою силою національної боротьби. На теренах України вона постала не лише як засіб економічного самозахисту населення, а, передусім, як загальнонародне явище, у межах якого викристалізувалася низка можливостей в напрямі національного відродження. Крім того, на шляху до здійснення основних завдань, кооперативні організації зіштовхнулися із неосвіченістю, низькою культурою народу. Для ефективної діяльності кооперативних товариств селяни повинні були оволодіти навичками самостійної організації торгівлі, рахівництва, здійснення контролю за діяльністю товариства. Прогресивні діячі кооперативного руху наголошували на необхідності підвищення освітнього рівня населення, говорячи не лише про кооперативну освіту, а й освіту в цілому. “Початок організування, дальша праця товариств показали, що визволення нашого народу з економічних злиднів здійсниться тільки тоді, коли народ не буде темним, як зараз. Тільки тоді, коли він зрівняється культурно з другими народами; тільки тоді він зможе й економічно піднятися. А поки він буде в темряві, яка закриває од нього проміння світла, він ніяк не вирветься з економічних злиднів...” [6, 17]. Ідеї розвитку кооперативної освіти виникли з самої суті кооперативних відносин, заснованих на принципах виховання кращих людських якостей, освіти народних мас, надання підтримки та допомоги тим, хто її потребує. У зв’язку з цим наприкінці XIX століття поряд з економічними все більш виразно починають виявлятися інші аспекти кооперативної діяльності, зокрема культурно-просвітницький. Завдяки зусиллям кооперативних об’єднань були відкриті школи, заклади професійної освіти, навчальні курси, засновано мережу бібліотек, читалень, книжкових складів тощо. Отже, кооперативні товариства ми розглядаємо як добровільні об’єднання національно свідомих діячів, учених, викладачів, представників широкої громадськості, котрі здійснювали організаційну, просвітницьку, культурницьку діяльність, спрямовану на піднесення економічного добробуту, а також на реалізацію освітньо-виховних цілей серед дітей, молоді та дорослого населення. Діяльність кооперативних товариств слід кваліфікувати як просвітницько-культурницький рух, якому були притаманні певна системність та адекватність соціокультурним умовам життя. Вона відіграла значну роль в українському національно-культурному піднесенні кінця XIX – початку XX ст. і мала великий вплив на розвиток вітчизняного шкільництва.

Визначаючи зміст поняття “кооперативне шкільництво”, відзначимо, що цей феномен є широким та багатоаспектним. Подвижництво української кооперації в освітній галузі постало у кількох аспектах: – 1) фінансова допомога навчальним закладам, що включала надання стипендій та заробітної плати викладачам, коштів на різноманітні потреби закладів, видання підручників та посібників (у тому числі з кооперації), періодичних видань, відкриття бібліотек, читалень, народних будинків, влаштування лекцій, курсів тощо; 2) відкриття кооперативними об’єднаннями навчальних закладів різного рівня, у тому числі шкіл; 3) безпосереднє впровадження ідей кооперації у практику масової школи.

Оскільки термін “шкільництво” у загальному його розумінні визначається як “шкільна справа”, то виходячи з цього, кооперативне шкільництво початку ХХ століття трактуємо як елемент культурного, просвітницького та соціально-педагогічного руху української кооперації, який передбачав створення мережі кооперативних навчальних закладів з метою поширення освіти, а також запровадження кооперативних ідей у практику масової школи.

Кооперативні школи – навчальні заклади, відкриті за ініціативою (або за активного сприяння) вітчизняних кооперативних організацій, зміст, форми і методи навчання та виховання яких були спрямовані, насамперед, на задоволення освітніх потреб населення, а також на виховання національно свідомих, освічених громадян, здатних до реалізації основних завдань кооперації – здійснення якісних перетворень в економічній та соціально-культурній сферах життя країни.

Ідея впровадження кооперації в школу вперше виникла в Англії – на батьківщині кооперативного руху¹ [1, 10]

У 1898 р. під час проведення чергового кооперативного з’їзду в Лондоні відбулася нарада, присвячена просвітній діяльності кооперативів, після якої почали активно організовуватися кооперативні курси для дітей [3, 11 – 12].

У Франції у 1881 році в учнівському середовищі почали створюватися товариства взаємодопомоги, метою діяльності яких було накопичення забережень на випадок хвороби і старості. Перша така каса виникла у 1881 році в Парижі і мала назву “Шкільне муніципальне товариство взаємодопомоги ХІХ округу”. Так у 1906 р. в Бордо було засновано “Національну Спілку Шкільних товариств взаємодопомоги”. Метою її діяльності була організація департаментських спілок шкільних товариств, проведення агітаційно-просвітньої роботи серед молоді. Спілкою було засновано “Позашкільні товариства взаємодопомоги” і “Лісоводні товариства школярів” [4, 4 – 7].

У Бельгії шкільні товариства взаємодопомоги були відкриті у школах в 1896 році, а в жовтні 1900 р. вони утворили в м. Турно федерацію, у складі якої у 1908 р. діяло 332 товариства (60, 638 членів) [4, с 7 – 8].

Значного розвитку шкільні кооперативи в Італії набули після з’їзду кооператорів у 1908 р. в результаті широкої пропаганди шкільної взаємодопомоги. А у 1910 р. міністр земельних справ та відомий кооператор Райнері видав закон, що регламентував шкільні товариства взаємодопомоги. У Римі 1909 року було засновано товариство “Римська шкільна взаємодопомога”. У 1914 р. вона мала 47 філій і 2476 членів. У 1910 році, всі шкільні товариства взаємодопомоги склали “Національну Федерацію”, осередок якої знаходився в Римі [3, 22 – 26].

Шкільна кооперація в США розвинулася у формі різноманітних клубів або спілок, подібних до сільськогосподарських товариств. Перші шкільні сільськогосподарські спілки було засновано Департаментом хліборобства близько 1910 року – у північних штатах, а близько 1914 р. – у південних. У 1915 р. членів школярів спілок налічувалося понад 250000 [3, 26 – 35].

Незважаючи на значні перешкоди, із розвитком кооперативного руху в Росії та в Україні передові представники громадськості розпочали справу шкільної кооперації. Першу згадку про організацію шкільних кооперативних товариств знаходимо у журналі

¹ У 1844 р. у м. Рочдель на півночі Англії було організовано перше в світі споживче товариство.

“Світло” за 1912 р.² [5, 61]. Відомий український вчений, педагог, громадський діяч В.А. Арнаутов відзначав, що на Україні цей рух поширився у всіх регіонах, проте найбільшого розвитку досяг на Поділлі, Київщині, Волині, Одещині, Полтавщині та Харківщині. Він засвідчував, що у 1925 р. за статистичними даними з 13 округ існувало 100 шкільних кооперативів по містах і 470 по селах [1, 11].

Безпосереднє впровадження кооперативних ідей у практику школи здійснювалося шляхом організації учнівських кооперативів. Шкільні учнівські кооперативи постали у таких формах: 1) виробничі учнівські кооперативи, 2) споживчі кооперативи, 3) обслуговуючі кооперативи.

До виробничих учнівських кооперативів належали організації з виготовлення столярних, швейних, токарних виробів, навчального приладдя, іграшок тощо. Такі кооперативи діяли у формі шкільних майстерень, гуртків.

Отже, виробничим шкільним кооперативом є дитяче товариство, яке утворилося шляхом об'єднання учнів для спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку. Виробничі шкільні кооперативи могли здійснювати виробничу, переробну, заготівельно-збутову, постачальницьку діяльність.

Великого поширення набули шкільні дитячі споживчі кооперативи, основним завданням яких було постачання учням підручників, посібників, дитячої літератури та канцелярських товарів. Це завдання реалізовувалося шляхом влаштування при школі кооперативних крамничок. Окремі товариства займалися торгівлею ласощів та сніданків.

Шкільним споживчим кооперативом є товариство, утворене шляхом об'єднання учнів для організації торговельного обслуговування, виробництва продукції та надання інших послуг з метою задоволення споживчих потреб його членів.

Найбільшого поширення в Україні набули обслуговуючі шкільні кооперативи сільськогосподарського типу. Такі кооперативні товариства організовували на шкільній ділянці спільне досвідне господарство, постачаючи гатункові насіння, розсаду, протруюючи насіння, допомагаючи боротися з шкідниками полів та садків, займаючись розведенням птахів та дрібних тварин (кури, гуси, качки, кролі).

Обслуговуючий шкільний кооператив сільськогосподарського типу – це кооператив, який утворюється шляхом об'єднання учнів для надання послуг переважно членам кооперативу, з метою провадження їхньої господарської діяльності (у галузі сільського господарства). Залежно від виду діяльності вони поділялися на переробні, заготівельно-збутові, постачальницькі та інші.

Спільними для всіх видів шкільних кооперативів були такі ознаки:

1. Кооперативи діяли на засадах самоврядування.
2. Вищим органом управління кооперативу були загальні збори членів кооперативу (до їхньої компетенції належало затвердження статуту кооперативу та внесення до нього змін, обрання органів управління та органів контролю за діяльністю кооперативу, заслуховування звітів його органів, затвердження порядку розподілу доходу кооперативу, визначення розмірів вступного і членського внесків та паїв, затвердження рішення правління прийняття нових членів та припинення членства).
3. Виконавчим органом кооперативу є правління, яке очолює голова, повноваження якого визначаються статутом кооперативу. Виконавчий орган підзвітний вищому органу управління кооперативу.
4. Для контролю за фінансово-господарською діяльністю кооперативу обиралася ревізійна комісія.
5. Кооператив діяв на основі статуту, який був основним документом, що регулював його діяльність.
6. Статут кооперативу повинен був містити відомості щодо найменування кооперативу,

² У журналі вміщено повідомлення про відкриття в с. Сокооренцях Вінницького повіту учнями церковнопарафіяльної школи кооперативного товариства.

його типу та місцезнаходження; мети створення кооперативу і переліку видів його діяльності; складу його засновників; умов і порядку вступу до кооперативу та виходу чи виключення з нього; прав і обов'язків членів, порядку встановлення розмірів і сплати внесків та паїв членами кооперативу та відповідальності за порушення зобов'язань щодо їхньої сплати; форм участі членів кооперативу в його діяльності; порядку формування, складу і компетенції органів управління та органів контролю кооперативу, а також порядку прийняття ними рішень; порядку формування, використання та розпорядження майном кооперативу; порядку розподілу його доходу та покриття збитків; порядку обліку і звітності у кооперативі; порядку реорганізації і ліквідації кооперативу та вирішення пов'язаних з цим майнових питань; порядку скликання загальних зборів; умов і порядку повернення паю.

Отже, незважаючи на всю складність організації та відповідальність, що покладалася на членів шкільних кооперативів, їхня організація на початку ХХ ст. набула широкого поширення і постала як ефективна форма шкільного самоуправління, як один із найкращих засобів виховання молодих громадян, прищеплення школярам громадських навичок і дисципліни. Дитяча кооперація виявилася найкращою школою виховання членів того величнього кооперативу, який називається людською громадою.

Культурно-освітні інституції, започатковані українськими кооперативними товариствами постали як явище актуальне, цілісне, ефективне, оптимальне та, безперечно, новаторське.

Література

1. Арнаутов В.А. Кооперування дітей (для вчителів та робітників дитруху) – К.: Книгоспілка, 1926. – 107 с.
2. Економічний словник-довідник / За ред. док. екон. наук, проф. С.В. Мочерного. – Київ, 1995. – С. 167 – 170.
3. Ржепецький Б. Кооперація й школа. – Бердичів, 1919 – 79 с.
4. Тотоміанц В.О. Кооперація среди детей и юношества. – Петроград: Рабочее дело, 1918. – 61 с.
5. Шкільна кооперація // Світло. – 1912.- №5. – С. 61.
6. Юдич Я. Народня просвіта й кооперація // Світло. – 1914.- №7-8. – С. 17

УДК 37.022:355.231(477)

Гора В.А.

СПЕЦИФІКА СПІЛКУВАННЯ У КОЛЕКТИВІ ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ МНС УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджуються підходи до визначення суті понять спілкування, професійне спілкування. Автор аналізує особливості професійного спілкування працівників органів МНС.

Аннотация. В статье исследуются подходы к определению сути понятий общения, профессиональное общение. Автор анализирует особенности профессионального общения работников органов МЧС.

Annotation. Approaches which determine the essence of communication concepts, professional communication are investigated. The author analyses the peculiarities of professional communication of the personnel of the ministry of Emergencies.

Ефективність спільної трудової діяльності в системі МНС неможлива без спілкування. В значній мірі вона визначається і рівнем розвитку особистості її суб'єктів. Досвід та результати активного соціально–психологічного дослідження свідчать, що для досягнення раціонального спілкування бажано формувати у собі перш за все такі якості, як відповідальність, ініціативність, самоконтрольованість, контактність, комунікабельність, відкритість. Розвиток названих та інших якостей працівників МНС значною мірою залежить